

Actualizando a tradición: uns Xogos Florais do século XXI

PESQUEDELLAS*

Sumario

Os Xogos Florais foron encontros literarios que, no contexto do Rexurdimento, pretendían espallar o sentimento galego. Na cidade de Betanzos celebráronse ata fai relativamente poucos anos e, especialmente os de principios do século XX tiveron moita sona. Conscientes dun panorama lingüístico actual, desalentador para a lingua galega, a Asociación Pesquedellas decidiu retomar esta tradición e renovala.

Abstract

The Floral Games were literary meetings that, in the context of the Resurgence, intended to spread Galician sentiment. In the city of Betanzos they were celebrated until relatively few years ago and, especially those of the beginning of the 20th century, they were very famous. Aware of a current linguistic panorama, discouraging for the Galician language, the Pesquedellas Association decided to resume this tradition and renew it.

1. Introducción e xustificación histórica
2. Actualizando unha tradición
3. Desenvolvemento dos eventos
4. Xogos Florais 0 para a posteridade: un poemario en liña
5. Conclusións

---

* O grupo **Pesquedellas** nace en Betanzos no ano 2019 motivadas por saber máis sobre o folclore e a cultura tradicional galega, formando un proxecto no que a través de entrevistas a persoeiros deste mundo buscan respostar ás súas inquedanzas e compartir reflexións nas redes sociais para aqueles que teñan intereses parecidos ó seu. No ano 2021 constitúese como asociación seguindo coa súa investigación e difusión do patrimonio.

Sara Fraga Pérez é historiadora e xestora do patrimonio pola Universidade de Santiago de Compostela. Adícase á xestión cultural e á difusión do patrimonio, tanto material coma inmaterial.

Noelia Fraga Pérez é estudante de lingua e literatura francesa na Universidade de Santiago de Compostela. Extracurricularmente adícase ó estudo e investigación do patrimonio inmaterial galego.

Gala Illanes Illobre é graduada en lingua e literatura galegas e estudante de lingua e literatura alemáns na Universidade de Santiago de Compostela. Asemade, investigadora independente sobre o folclore e o patrimonio inmaterial galego.

Fátima López Freire é educadora e mestra. Traballa activamente na investigación e difusión do folclore e patrimonio inmaterial galego.

1. Introducción e xustificación histórica

A vila de Betanzos foi un lugar sinalado na loita pola lingua galega no pasado con figuras como Antolín Faraldo ou fitos históricos coma o primeiro discurso político en galego, a Irmandade da Fala de Betanzos ou os propios Xogos Florais.

Os Xogos Florais foron encontros literarios nos que diversos autores presentaban obras ou composicións cunha finalidade artística pero tamén con vontade de defender a lingua e a cultura galegas, contribuindo así ao Rexurdimento das letras galegas. Estes encontros constaban dun concurso literario como actividade principal do que posteriormente se realizaba unha publicación con todos os escritos participantes; mais sabemos que tamén existiron, dentro dos Xogos Florais, concursos de investigación ou de creación pictórica. Nos eventos que rodeaban o festival participaban as Irmandades da Fala e os recén creados Coros Históricos e tamén a Corte do Amor, que hoxe en día evolucionou á raíña das festas de Betanzos e a súa corte.

A vinculación coa lingua e tradición galegas deste evento concorda cos obxectivos que se promulgan dende a Asociación Pesquedellas, polo que resultou especialmente interesante recuperar a tradición dos Xogos Florais no contexto lingüístico actual.

Lamentablemente, na actualidade o uso do galego entre a xuventude é minoritario, así como o consumo de contido artístico en galego, pois en estudos recentes sinálase que máis do 30% da poboación galega de máis de 16 anos considera que o galego se fala pouco ou nada¹, e que o 40% da mocidade non coñece ningún grupo que cante en galego². Mais os neofalantes preséntanse como unha esperanza para a lingua, pois, que unha persoa fale en galego, non se debe só a que sexa criada neste idioma, senón tamén a unha escolla persoal que radica no prestixio desta³.

Polo tanto, decidiuse impulsar unha edición dos Xogos florais renovada, enfocada directamente á xuventude e tentando adaptala á actualidade, promovendo o uso da lingua galega dentro deste grupo de idade. Dun xeito actualizado, uniuse a poesía tradicional, a máis arraigada e lonxeva de Galicia, coas creacións máis vangardistas da xuventude galega. Os eventos deste festival literario tiveron lugar en espazos patrimoniais importantes historicamente para a vida cultural betanceira, dotándoos dun novo significado e de novos usos.

2. Actualizando unha tradición

A recuperación dos Xogos Florais fíxose co feminismo e a cultura popular como conceptos transversais, poñendo o foco na poesía tradicional galega, creada e transmitida polas mulleres do rural galego. Estas mulleres, ademais de transmitir o folclore de xeración en xeración tamén actuaron como o que hoxe entendemos como xestoras culturais, encargándose da organización das foliadas (recadando os cartos, os instrumentos e preparando os espazos necesarios para que tivesen lugar estas festas).

É por isto que a equipa organizadora dos Xogos Florais 0 foi integramente feminina, e o programa do evento contou con actividades nas que se enalzaba a figura da muller galega. Así mesmo, este evento tivo unha vontade democrática e un espírito de creación colectiva, entendendo a cultura como unha creación bidireccional. Foi por esta razón pola que o concurso literario se realizou cun formato de Slam Poético.

Esta nova disciplina consiste nunha competición escénica na que os poetas só contan con tres minutos para presentar as súas composicións. Asemade, a característica que máis encaixou cos ideais destes novos xogos foi o seu carácter interactivo; é dicir, o público non é pasivo, senón que xoga un papel importante: o de xurado. Este xa non está

composto por e studiosos en literatura, senón que o público asistente pode decidir quen é a gañadora, característica que fai que nestes certames xa non sexa suficiente soamente escribir, senón que agora o poeta debe contar tamén cun bo carácter *performativo*.

En particular, nas bases que se crearon para os participantes non se quixo propoñer ningún tema, senón que o máis importante era incluír dentro da composición polo menos unha estrofa que seguise a métrica das coplas tradicionais galegas: catro versos de oito sílabas con rima nos versos pares; un romance.

3. Desenvolvemento dos eventos

Seleccionáronse cinco eventos⁴ relacionados coa poesía e a tradición, repatíndose en dúas fins de semana do mes de setembro. Na primeira delas tivo lugar a proxección do documental “Dorothe na Vila” de Olaia Tubío e Alejandro Gándara e un concerto do dúo Casás-Barcia. Non se perdeu ocasión de aproveitar o espectacular Cine Alfonsetti, o máis antigo de España en activo, para a proxección do documental, e o claustro do Museo das Mariñas como emprazamento para o concerto posterior do dúo.

A longametraxe documental recolle as historias que se atopan tras o *Cancioneiro Popular Galego* de Dorothe Schubarth, etnomusicóloga suíza, que recorreu o rural galego dende finais dos 70 ata mediados dos 80 para recoller as melodías tradicionais, compilando unha obra fundamental para tradición oral galega.

Figura 1.

A actuación do dúo Casás-Barcia⁵ no claustro do Museo das Mariñas foi idónea para seguir á proxección do documental. Richi Casás comparte un dos testimonios dentro de Dorothé na Vila; el medrou escoitando á súa avoa Rosa e á súa tía avoa Adolfinia cantar na casa e tras finar estas dúas, descubriu as gravacións que no seu momento lles fixera Dorothé a estas mulleres tan importantes para el. Xunto co acordeonista Fran Barcia, reinterpretou o repertorio de Cerceda mesturando a tradición e o jazz cun resultado que invita ó baile.

Figura 2.

Ao día seguinte Montse Rivera, compoñente de Leilía, amosou a través do concerto didáctico “Cóntoche un traxe”⁶ como hoxe en día o traxe tradicional ten novos significados; xa que, durante os Xogos Florais de 1918 en Betanzos, a raiña das festas e a súa “corte do amor” vestíronse co traxe tradicional como símbolo de patriotismo. Así pois, este espectáculo busca botar a vista atrás de maneira amena para amosar a riqueza da indumentaria galega e recuperar unha riqueza léxica da vida cotiá que se foi perdendo.

A segunda fin de semana foi a que pechou os Xogos Florais 0. Na primeira xornada foi celebrado o I Slam Poetry⁷ betanceiro, enmarcado dentro desta festividade e nun emprazamento moi emblemático, o café-bar Lanzós, situado no casco vello e lugar de múltiples concertos que lle trasmiten vida á parte máis histórica da vila. Con este concurso buscouse a participación da xuventude betanceira, non só da man da creación senón tamén como receptora e xurado.

Figura 3.

Para rematar, na última xornada entregáronse os premios ás gañadoras do I Slam Poetry, da man do dúo musical Caamaño e Ameixeiras⁸. Estas rapazas de Oza dos Ríos e Baio respectivamente trouxeron os seus temas vocais do seu novo disco *Aire!*, no que mesturan autoría propia e reinterpretacións de cantares tradicionais. A característica que fixo desta xornada unha celebración especial é que todo o público estivo invitado a vestirse co traxe tradicional galego, facendo honra ao famoso “Domingo das mozas” lucense e poñéndolle un punto final moi festivo para a vila de Betanzos, e dándolle á xornada un carácter reivindicativo e enalzador.

Figura 4.

Figura 5.

4. Xogos Florais 0 para a posteridade: un poemario en liña

A publicación das poesías resultantes dos pasados concursos poéticos foron o testemuño que perdurou desta celebración polo que, tras a realización do I Slam Poetry, decidiuse que unha ocasión así era idónea para continuar a “Escola” que os Xogos Florais deixaron historicamente grazas ás súas publicacións. Da man da deseñadora e ilustradora galega Nébeda, que estivo a cargo do deseño da cartelaría, creouse un poemario en liña con todas as composicións participantes neste encontro e os seus autores.

Asemade, era importante acorde co ideario da equipa que este poemario estivese dispoñible en todo momento para quen quixera consultalo. Por estes motivos esta publicación foi totalmente en liña⁹ e de maneira gratuíta para que a cultura estea sempre a disposición do pobo.

5. Conclusións

Dende a Asociación Pesquedellas buscamos coa revitalización dos Xogos Florais non só dotar dunha nova perspectiva á cultura en galego na vila de Betanzos, senón tamén defender a lingua e a cultura galegas dentro do contexto lingüístico actual, dotándoo dun espazo no que poida desenrolarse pouco a pouco entre a mocidade.

Para as membras desta asociación era moi importante poder devolver ao pobo esta tradición literaria que loita en prol do galego e, facendo algunhas adaptacións creouse unha edición dos Xogos Florais renovada e enfocada na mocidade creadora, achegándoa á actualidade e promovendo o uso da lingua galega nas novas xeracións. Desta maneira, os espazos betanceiros patrimoniais víronse ocupados por unha mestura de poesía tradicional galega

e as creacións máis vangardistas da nosa mocidade.

O resultado foi dunha resposta positiva abrumadora, mais sendo conscientes de que inda queda moito traballo por facer e unha rutina que asentar, para que unha festividade tan importante como foron os Xogos Florais na historia tanto de Betanzos como de Galicia, volva a formar parte da tradición da vila brigantina.

Figura 6.

NOTAS

¹ Pardo, M. (2019), *O galego resiste como lingua maioritaria da metade da poboación*, en: <https://praza.gal/acontece/o-galego-resiste-como-lingua-maioritaria-da-metade-da-poboacion>

² Pardo, M. (2021), *Un estudo sobre hábitos musicais advirte que o 40% da rapazada non coñece grupo ningún que cante en galego*, en: <https://praza.gal/cultura/un-estudo-sobre-habitos-musicais-advirte-que-o-40-da-rapazada-non-conece-grupo-ningun-que-cante-en-galego>

³ Pérez Pena, M. (2020), *O galego, cada vez menos unha lingua de berce e máis unha lingua de elección*, en: <https://praza.gal/cultura/o-galego-cada-vez-menos-unha-lingua-de-berce-e-mais-unha-lingua-de-eleccion>

⁴ vid. Figura 1

⁵ vid. Figura 2

⁶ vid. Figura 3

⁷ vid. Figura 4

⁸ vid. Figura 5

⁹ vid. Figura 6 <https://issuu.com/pesquedellas/docs/slam>